

UNITÁRIUS ÉLET

XXIV. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1970. OKTÓBER—DECEMBER

KARÁCSONY

Rembrandt festette ezt a képet. Saját korának otthoniasságot kifejező melegség árad szét rajta. A korabeli holland otthonok fával borított szobája és ebben az emberi meleséget sugárzó környezetben egy igazi húsból és vérből való holland anya. Ennek az anyának nincsen köze az éterien túlfinomodott Madonnákhoz, amelyeket a középkor rendszerint aranyos háttérrel festett.

Ez a kép nem egy csöndes és titokzatos gondolatokkal telített oltárkép. Itt egy asszony lélegzik és él, áthatva ama boldog erőteljes örömtől, amely az anyát gyermekével köti össze és eltéphetetlen kapcsolatot teremt közöttük.

Ez a kis flandriai gyermek Jézus puha vastag kendőkbe van burkolva, miként ágya is egy meleg prémadarab. A gyermek robusztus, egészséges, gömbölyded, aki önfeledten alszik anyja ölelő karjai között.

Nyilvánvalóan az imént vette ki a kósárcából, hogy megszoptassa, és most, hogy jóllakott, elaludt anyja kebelén, a legjobb és a legméltóbb helyén a világnak, amely egy kisgyermek számára elképzelhető. És az anya boldog. Mégpedig nem az üdvözültek mennyei révületében, hanem földi módon és test szerint, úgy, ahogyan minden időknek anyái boldogok, ha parányi kis lábacskaikat és kezecskéiket, vagy alvó arcocskájukat nézik egy csöndesen pihegő kis gyermektestnek, akiről sugárzik a viruló élet szépsége.

Józsefnek az arca, amellyel gyermeke fölé hajlik, sem rejt magában semmit abból a vallásos távolságot tartó tiszteletből, amellyel rendszerint Józsefet

ábrázolni szokták, mindig háttérbe állítva és csak onnan szemlélve a látványt, mint aki tudatában van annak, hogy reá csak az alázatos szolgálat szerepe osztott. Itt egy boldog földi apa szemléli felesége karjai között alvó gyermekét. Itt egy felülmúlhatatlanul szép képet szemlél egy apa, azzal a pillantással, amellyel csak apák tudnak nézni gyermekükre és annak életet adó feleségükre.

Ezen a képen mindenki tökéletesen boldog. A gyermek, az anya és az apa egyaránt.

Ez a kép így is emlékeztet bennünket arra a nagyszerű történetre, amikor ez a gyermek istállóban született meg és arra a megfoghatatlan históriára, amely arról szól, hogy Heródes király három, keletről érkezett férfi által tudta meg, hogy Bethlehemben egy Istentől küldött király született, valaki nagy, Dávidnak fia, az eljövendő uralkodó, — és immáron Heródesnek rettegnie kell, hogy megmentse trónját és ezért adja ki kegyetlen parancsát, hogy

minden két évesnél ifjabb fiúgyermeket a városban és környékén megöljenek, miután a születés pontos időpontját senki sem tudta.

A bethlehemi gyermekgyilkosság, amely egyáltalán nem idegen gondolat egy akkori zsarnok részéről, — idők folyamán a karácsony történetének egyik jelképévé vált: ti. hogy milyen veszedelem fenyegette ebben a világban a gyermek Jézust, az új emberség Isten küldötte palántáját.

Az Egyiptomba való menekülés ugyan megmenti a gyermeket, azonban egész életútja a Golgotáig

mégis történelmien igazá teszi a gyermekgyilkosság történetét.

A gyermekeiket sirató anyáknak panasza Bethlehemben, az ismert történetben, Ráchel szájába adja a fájdalmasan panaszt szót, a zsidó nép özanyjának szájába, akit ezeröttszáz esztendővel korábban temettek el Bethlehem közelében: „Szó hallatszott Rámában: Sírás-rívás és sok keserves jajgatás. Ráchel siratta az ő fiait és nem akart megvigasztaltatni, mert nincsenek”.

Az, amit a karácsonyi evangélium hirdet, nem költői románc, hanem egy brutális világ egyik epizódja, amelyben gyermekeket szeretnek és megölnek, táp-

lálnak és elhagynak, kényeztetnek és eltaszítanak.

És az, akinek születését most újra átéljük, felnőtt férfiként ezt mondja: A gyermekben a felnőttek számára Isten jelentkezik. Abban a mértékben, amelyben a felnőtt a gyermeket védi és ráeszmél arra, hogy kicsoda ő maga.

Abban a mértékben, ahogyan a gyermek hatalom nélkülségét tiszteli, megtalálja azt az Istent, aki hatalom nélkül győz.

És valóban, az oly gyakran elmesélt, meghallgatott, eljátszott, megfestett és megénekelt karácsonyi történet még alig változtatta meg emberi világunkat.

(Jörg Zing: „Tizenkét éjszaka” c. könyve nyomán)

„DICSŐSÉG A MAGASSÁGOS MENNYEKBEN AZ ISTENNEK, ÉS E FÖLDÖN BÉKESSÉG,
ÉS AZ EMBEREKHEZ JÓ AKARAT!” (LUK. EV. 2.14.)

ELŐRETEKINTÉS

XXI. század eszméi napjainkban alakulnak ki az emberi agyvelőkben. Jogosan fordulunk hát már 1970-ben is az új század ablakához, hogy betekinthessünk rajta. Mit látunk, mit érzünk a jövőben? Meglátjuk-e magunkat is, modern keresztényeket, s ha láthatjuk magunkat, milyennek látszunk?

A történelem válságok története. Így van ez a mi századunkban is. A jobb megszületése, válságos helyzetek utáni győzelem. A jobb, az igazabb valahogy mindig kikapaszkodik a sárból, még akkor is, ha a látszat ellentmond ennek. Ilyen a világ immanens szerkezete.

Amikor összegező tekintettel a kétezredik év felé tekintünk, jogosan merül fel a gondolkodó ember előtt a kérdés, van-e jogunk, van-e életterünk, jövőnk, Istenben hívő módon élni a 2000. évben? Őseinktől örökölt istenhittünk nem csupán átvett szokás vagy ürügy éppen, hogy legyen valamink, hanem életet fenntartó erő, amit ha elvesztünk, kiszárad az élet mindannyiunkban?

Jogos kérdés ez, de jogos a számbavétel is, a megállás és persze a felelősségteljes tudomásulvétele helyzetünknek egy egészen új világban.

Az egyházakat ért jogos kritikák tapasztalatai már újból igaz erőkké váltak, és az egyházak a maguk életet-erjesztő hatásaikkal magasabb fokon munkálkodnak majd, merthogy magasabb fokú a jövő társadalom értéke, szerkezete.

Soha még nem tárulkozott olyan nagyszerűen, fogadóan az Istent hívő emberek elé a jövő, mint az előttünk várakozó XXI. században. Soha nagyobb szükség nem is volt a hívő emberre a társadalmi összefolyamatban, mint lesz majdan akkoriban.

Nagy szavak, bizony nagyok, bizonyítani az elmúlt történelemmel lehet csak. De igazak. Az események, az élet logikája hordozta ki őket, tartalmukat, formájukat.

A huszadik század második felében nagy vonalokban rendeződnek majd a munkásmozgalmak eredményei az igazságosabb életviszonyok biztosítására a világban. A kozmosz nagy kohójában a termelőerők és termelési viszonyok egyensúlya — mindenütt érvényesülni fog. Ez törvény. Nincs számítható etika normalizált termelőrendszer nélkül, normális emberiség sincs etika nélkül s számba vehető emberség nélkül pedig lehetetlen a transzcendentális távlatot látni, ápolni.

De maradjunk csak a mánál: A huszadik századunk nem tudhatott tömegmérétekben hálaadó emberi magatartásokat kiformalni. Nagyon is tömegmérétek voltak: a kínok, a fájdalmak, a kínzások, vélt vagy éppen meddön-igaz célokért, féltudományokért.

Soha még ilyen lendülettel nem formálódott, a mindig megújulni tudó istenhitt a ma emberében, — a jövő század feladatai számára.

Erre kell gondolnunk sokszor.

A modern, haladó kereszténység nem engedheti meg magának azt a tévedést, hogy retrográd legyen, de nem engedheti meg azt a luxust sem, hogy gazdag legyen aranyban. Nem marad más hátra: mindenekfelett hatásában kell nagynak lennie, biztosnak, tisztának és termékenynek.

A nem keresztények kiválósága megtanította az egyházakat a dialógusra. Mélyen hívő szekták, józan hívők és jószívű ateisták, — akik a teremtett világ nagyszerűségének felkent prófétái — tetteikkel mondják el egymásnak, hogy mit hordoznak a jövő számára és mire képesek a jelenben.

Soha még ilyen nagy mértékben nem gyülemlt fel a kisemberekben az isteni munkatársi igény, mint a mai világban. Nem más ez, mint alkotnivalóság, vagy tette kíváncsiság a világban, és a világon kívül, mert a jövő sok titkot hordoz még az ember számára. Igaz, sokat meg is old majd.

A modern szabadelvű keresztények maguk felé szigorúan, de kifelé mégis tapintatosan tekintenek, amikor előre néznek a századokra. Új metafizikai igénnyel a szívükben (a fizika tudománya részben az agyvelőben) újraszülük önmagukat, a szellem segítségével, a teremtett emberség mértékével, de soha el nem magányosodva, elidegenedve önmaga saját magától, mert együttél naponta a Feltétlennel. Soha még ilyen lehetőség nem volt az újjászületésre, soha ilyen nagy lehetőség nem volt, hogy segítsünk másokon a világban!

Mondhatni bátran, soha ilyen lehetőségünk nem volt, hogy káprázatok nélkül legyünk: beavatkozó, csendes kegyelmi keresztények, mindnyájunk öröme, boldogulására.

A halál angyala ne fájlalja szívünket. A rettenet a halál angyala szárnya feketé csendes felhője előtt ne töltse el érzékeinket. Tudjunk a halálról. És reménykedjünk. Átalakult erőinkkel biztos tanítói lehetünk a mában magunknak, a jövőben idegennek, barátnak egyaránt. Biztos barátai.

Amikor e pillanatban is a XXI. századot figyeljük hívogató szóval — hivatástudattal — feladatot végezni akaró erővel, tudjuk a modern, szabadelvű kereszténység százada lesz az, amit egy kissé előrehozni szinte nagyon szükséges volna. De nem sürgetjük a jövőt. A mában élünk. A dicső liturgia különbözősége nem tehet akadályt a keresztényi gyülekezetek egymásra találásában. A liturgia művészete csak a közös dicsőítés eszközeként maradhat emberi beszéd tárgya, nem harcra, fegyverként.

Igy tekintünk előre — a világ dús bajai közt — az elkövetkező századunkra, közben építünk új házakat, lakásokat és énekelünk, szívből fakadóan, teli tüdővel, régi zsoltárokat.

Agoston Zsigmond

A X. kongresszuson hangzott el

November 23-án kezdődött a Magyar Szocialista Munkapárt X. kongresszusa Kádár János, a párt első titkára beszámolójával. Ebből idézzük az alábbiakat:

„A Hazafias Népfront-mozgalomban együtt vannak hívők és nem hívők, állami tisztviselők és az egyházak képviselői. Államunk biztosítja a szabad vallásgyakorlást, az egyházak működését. Társadalmunk értékelni tudja, hogy az ország minden bevett vallásfelekezetének egyháza elismerte, önmagára nézve kötelezőnek tartja a Magyar Népköztársaság alkotmányát, törvényeit, és elfogadta népünk törekvéseit, szocialista célkitűzéseit. A népfrontmozgalomban való közös részvétel pedig jól példázza, hogy különböző világnézetű emberek között is lehetséges kölcsönös megbecsülés és jó együttműködés olyan közös célok érdekében, amelyek a nép boldogulását, hazánk javát szolgálják”.

Tiszta, világos és egyértelmű ez a beszéd.

Meg vagyunk győződve afelől, hogy azoknak az eszményeknek a szolgálatában, amelyekért egyházalapító püspökünk, Dávid Ferenc, életét is feláldozta 1579. november 15-én Déva várában s amelyek az ember felemelését, emberséges életének megteremtését, a lelkiismeret és a gondolat szabad tevékenységének fontosságát, valamint a tolerancia elvét és eszményét hirdetik, — mi is tisztán, világosan és egyértelműen tudunk népünk további felemelkedésének nagy művén dolgozni, szocialista társadalmunk imponáló célkitűzéseitől lelkesítve.

ÖKUMENIKUS ÜNNEPSÉGEK

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa szeptember 27-én, vasárnap délután 6 órai kezdettel nagyszabású ünnepségen emlékezett meg hazánk felszabadulásának 25-ik, valamint I. István király születésének ezredik évfordulójáról a Deák téri evangélikus templomban. A hazai és külföldi testvéregyházak vezetőinek s a templomot zsúfolásig megtöltő gyülekezetnek e kiemelkedő ünnepi egybegyűlésén megjelent Prantner József államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, két munkatársa kíséretében. Egyházunk főpásztora, R. Filep Imre, ezidőben hivatalos külföldi úton tartózkodván, az Unitárius Egyházat dr. Ferencz József főgondnok és Bencze Márton egyházi főjegyző képviselték.

Az ünnepi ülést D. Káldy Zoltán püspök, mint házigazda, és mint az Ökumenikus Tanács alelnöke nyitotta meg. Örömeinek adott kifejezést azért, hogy az együttműködés szándéka tölti el minden jelenlevő lelkét. Ugyancsak D. Káldy püspök hirdette az ígét, melyben a hála és az elkötelezettség szellemenye gyűjtött világosságot.

Dr. Bartha Tibor református püspök, az Ökumenikus Tanács elnöke tartott ezt követően átfogó, a magyar nép és a magyar egyházak 25 esztendősi tevékenységét és megtalált helyes útirányát méltató előadást. „A 25. évfordulót ünnepelve, Isten iránti hállával tudunk számot adni önmagunknak és a körülöttünk élő világnak arról, hogy egyházaink hívő népe végül is nem került ellentétbe a társadalmi átalakulással, annak nem vált akadályozójává, ellenkezőleg, elfogadta és magáévá tette az új társadalmi rend hazafias és humanitárius célkitűzéseit”, — hangsúlyozta többek között dr. Bartha Tibor püspök.

Az Ökumenikus Tanács ünnepi ülésének külön hangsúlyt adott, hogy ezt követően Budapesten ülésezett a Keresztény Békekonferencia három vezető testülete: a Nemzetközi Titkárság, a Munkabizottság és a Struktúra Bizottság. Fő témája ezeknek a Bizottságoknak „Európa és az aktuális világproblémák” címszóban nyert megfogalmazást.

A sajtófogadáson, melyet a Református Teológiai Akadémia dísztermében tartottak az eredményes munka záróakkordjaként s amelyen az egyházi és a világi sajtó képviselői voltak hivatalosak, az Unitárius Élet képviselőjében Bencze Márton felelős szerkesztő, egyházi főjegyző vett részt.

Tallózás olvasás közben

Az elmúló esztendő sok vonatkozásban a jubileumok éve volt. Az amerikai univerzalista egyház most emlékezett meg megalakulása 200 éves fordulójáról. 1770-ben lépett Amerika partjára John Murray, aki első ízben hirdette az újvilágban az univerzalizmus tanait. Az első gyülekezetet Murray a Massachusetts állambeli Gloucesterben alapította. 1805-ben egy fiatal lelkész, Hosea Ballou adta ki teológiai gondolatait tartalmazó művét, mely 100 esztendőre meghatározta az univerzalizmus szabadelvű gondolatait. A XX. században Clarence Skinner az univerzalizmus filozófiáját kiszélesítette, hirdetve azt, hogy állást kell foglalni a kor társadalmi kérdéseiben. 1961-ben az univerzalista egyház egyesült az amerikai unitáriusokkal és azóta a polgárjogi harcokban és a békéért vívott küzdelemben Amerikában az élen járnak. A 200 esztendősi évfordulóról dr. H. G. Williams harvardi professzor emlékezett meg az amerikai unitárius univerzalisták évi közgyűlésén.

A Magyar Tudományos Akadémia a Régi Magyar Költők Tára XVII. századi sorozatában az idén kiadta az V. kötetet, melyet „Szombatos Énekek” címen Varjas Béla professzor rendezett sajtó alá. Az előző kötet 1968-ban „Az unitáriusok költészete” címen jelent meg Stoll Béla, Tarnócz Márton és Varga Imre gondozásában.

Örömmel üdvözljük mindkét kötet kiadását. Mindkettőben zömmel a XVII. század unitárius, illetve szombatos költészet került kiadásra. Az a tény, hogy e két kötet külön-külön jelent meg, egyben bizonyítéka annak is, hogy a magyar tudományosság szakított azzal a régi és gyakran barátságtalan előjellel megfogalmazott állítással, hogy Dávid Ferenc egyháza és tanításai a szombatoságba torkolltak. Mindkét mozgalom a XVI. század gondolataiban találta meg eredőit, egyházzá, illetve felekezetté azonban külön-külön alakultak. XVII. századi költészetük már egymástól élesen eltérő világot tükröz. A szombatosok zárt, befelé forduló költészetének éles ellentéte az unitáriusok vidámabb, életigenlő gondolkodásmódja, melyben már a munkát dicsőítő énekeket is megtaláljuk.

400 esztendeje annak, hogy német földön, Heidelbergben, négy prédikátor antitrinitárius gondolatokat hirdetett. Neuser Ádám 1570-ben a Speyer-i országgyűlésen adja át János Zsigmond erdélyi fejedelem követének, Békés Gáspárnak, vallásos gondolataikat tartalmazó emlékiratukat. Neuser és Vehe-Glirius később az üldöztetés elől Kolozsvárra menekülnek és évekig ott élnek, ott fejtve ki irodalmi munkásságukat. E mozgalomra a XVIII. század német közvéleményének figyelmét a nagy gondolkodó, Lessing, hívta fel, amikor levelezésüket kiadta. A heidelbergi unitáriusoknak is van mártírjuk, mert egyiküket, Sylvanus Jánost, halálra ítélik és 1772-ben Heidelbergben lefejezik.

A Corpus Reformatorium Italicorum sorozatában C. Ginzburg professzor kiadta Manelfi Péternek az inkvizíció előtt, 1551. októberében tett vallomását. Manelfi egyike az észak-olaszországi antitrinitárius-anabaptista reformátoroknak, akik jelentős szerepet játszottak az 1550. szeptemberében Velencében megtartott zsinaton. E sorozatot a firenzei Sansoni kiadó gondozza. Egyik soronkövetkező kötetükben D. Caccamo professzor, az olasz eretnekeknek Morvaországban, Lengyelországban és Erdélyben folytatott tevékenységét fogja ismertetni.

Az angol unitáriusok 1970-ben tartott évi közgyűlésén mutatkozott be Brian L. Golland mint új fő-

titkár. Elődje, dr. John Kielty, több évtizedes munkásság után e terhes munkakörből megvált, de mint az IARF ügyvezető alelnöke és egyik vidéki unitárius gyülekezet lelkésze, fáradhatatlanul dolgozik. B. L. Golland főtitkár tervbe vette, hogy 1971-ben Magyarországra és Romániába is ellátogat.

A Budai Várpalota kiállítási termeiben az ezeréves lengyel—magyar kapcsolatokat megőrkítő szép és érdekes kiállítást láthatott az érdeklődő. A lengyel—magyar kapcsolatok történetében két évszázadon keresztül jelentős szerep jutott a lengyel—magyar unitárius egyházi érintkezéseknek is. Tavaly múlt 400 esztendeje annak, hogy a lengyel testvérek Rakowban várost alapítottak, ahol a XVII. százal első tizedeiben teológiai és világi tárgyakat egyaránt tanító főiskolájuk működött.

Nemrégiben került a kezembe K. E. Jordt-Jorgensen dán szerzőnek, Stanislaw Lubienieckiről írt és német nyelven Göttingában kiadott monográfiája. Lubieniecki egyike a XVII. század derekán működött lengyel unitárius lelkészeknek, aki egyházának 1660-ban történt kiűzetése után az emigráció éveiben szóban és írásban is a szabadság és a vallási türelem gondolatának apostola volt. Találó ennek az alapos tanulmányának az alcíme is: „Zum Weg des Unitarismus von Ost nach West im 17. Jahrhundert.”

Dr. Williams harvardi professzor angol fordításban most készíti sajtó alá Lubieniecki-nek „Historia Reformationis Polonicae” című, halála után Amszterdamban 1685-ben megjelent főművét.

Dr. John C. Godbey, a chicagói unitárius teológiai fakultás egyháztörténész professzora disszertációját Faustus Socinus: „De Jesu Christo Salvatore” című munkájáról készítette. Godbey professzor azóta alapos tanulmányt írt és olvasott fel a fakultás egyik nyilvános ülésén, melyben Dávid Ferenc és Socinus teológiai nézeteit hasonlította össze, hangsúlyozva, hogy kettőjük közül Socinus volt az orthodox és Dávid a radikális. Reméljük, hogy ez az alapos tanulmány előbb-utóbb magyar nyelven is megjelenik.

A Románia Szocialista Köztársaságban működő orthodox egyház pátirarkája Jusztinian Bucurestiben székel. Az egyes püspökségek feletti közvetlen felügyeletet a craiovai, iasi, bánáti és erdélyi metropoliták látják el. Gazdag a román orthodox egyház teológiai irodalma is. Kezünkbe került a Mitropolia Banatulu kiadásában megjelent teológiai szemle 1969 évi okt—dec. kötete. Ebben az évben 800 oldalon jelentek meg román szerzők önálló és fordított tanulmányai. Nagy figyelmet szentelnek az ökuménikus mozgalmaknak is. Az említett kötet bevezető tanulmányát is Nicolaie Metropolita írta „Ökuménikus reménységek” címen. Gazdag e kiadvány Könyvismertetés rovata is, melyben főként külföldi szerzők műveit ismertetik. Érdekes, hogy itt olvastam N. Neaga professzor tollából méltató ismertetést az amerikai nemrégiben elhunyt unitárius szerzőnek Paul Daviesnek ismert művéről Dead Sea Scrolls — Sulurile de la Marea Moarte címen.

Bartók Béláról, a nagy zeneszerzőről az egész világon mindenütt megemlékeztek. Természetes, hogy az unitárius magyar Bartókról, akit 1945 őszén történt elhunytakor New York-i unitárius lelkész temetett el, az amerikai unitáriusok és univerzalisták World — Világ c. lapjában a Boston közelében élő dr. Szent-Iványi Sándor emlékezett meg, aki Bartó-

kot budapesti lelkészkedése idejéből személyesen ismerte. Dr. Szent-Iványi Sándor volt egyébként az egyházi elnök 1945-ben, amikor a felszabadulás után egyházunk Bartók Bélát a legmagasabb unitárius kitüntetésként, egyházi tanácsossá választotta meg.

Az angliai Croydon városa régen ismert repülőtér volt, a világvárosok növekedése sorában Croydont is hozzácsatolták Londonhoz. Roger Thomas ismert történétíró, a Hibbert alapítvány titkára, most írta meg a croydoni unitárius gyülekezet százéves történetét. A könyv megjelenése alkalmából az angol unitáriusok hetilapja, az Inquirer, közli a croydoni unitárius templom fényképét, mely előtt ott áll a gyülekezet mai lelkésze, az egykoron Kocsordon és Budapesten is szolgált Kereki Gábor. Az első budapesti unitárius istentiszteletet 1869-ben, ugyancsak száz évvel ezelőtt tartották, így méltó, hogy a budapesti is köszöntse e sorokon keresztül a vele egykorú croydonit.

Bölöni Farkas Sándor, a XIX. századi erdélyi reformnemzedék egyik legjelesebb képviselője, számos korabeli haladó reform szorgalmazója regényes életrajzát írta meg dr. Mikó Imre „A bércre esett fa” c. Bukarestben, az Ifjúsági Kiadónál megjelent könyvében. A könyv röviddel a megjelenés után már elfogyott.

Kovászna megye művelődési bizottsága, Bölön községben, 1970. december elején, Bölöni Farkas Sándor születésének 175. évfordulóján emlékünnepelet rendezett, melyen az emlékeszédet dr. Mikó Imre mondotta. A tudós szerző elmondotta, hogy regényt írt a nagy tudós Brassai Sámuelről, melynek megjelenésére rövidesen, talán jövőre már számíthatunk. Úgy véljük, hogy e könyvnek a magyarországi könyvpiacon is számos vásárlója akad.

A Csehszlovák Egyház az idén ünnepelte fennállása ötvenedik évfordulóját. Az alakulás idején dr. Karel Farsky szellemisége irányította a római egyháztól elszakadó modernista papok mozgalmát. Ma már több száz gyülekezetben ők alkotják a legnépesebb csehszlovákiai protestáns egyházat. Az egyház feje, dr. Miroslav Novák, prágai püspök-pátriárka, a nemzetközi egyházi mozgalmak ismert személyisége, aki egyik vezető egyénisége a prágai keresztény békekonferenciának is. Hazánkban sokszor megfordult, Nagy Ignác utcai templomunk szószékén prédikált. Jubileumi ünnepeiket 1971-ben tartandó közgyűlésük alkalmával tartják.

Az International Association for Religious Freedom (IARF), melynek tagjai sorában egyre több nem keresztény szabadelvű egyház is helyet foglal, legközelebbi kongresszusát 1972 augusztusában Heidelbergben tartja.

E világszervezet végrehajtó bizottságában ma már egy csehszlovákiai: dr. Novak Miroslav prágai püspök-pátriárka, egy romániai: dr. Kovács Lajos püspökhelyettes és egy magyarországi személyiség, R. Filep Imre h. püspök képviseli a szocialista államokban működő tagegyházakat. A tavalyi kongresszuson újjászervezett négy bizottságban — melyek munkájában dr. Kovács Lajos és R. Filep Imre hivatalból vesznek részt, — az említett három ország további képviselői is bekapcsolódtak: dr. Kanak Milos, a prágai Husz János fakultás professzora, dr. Erdő János, a kolozsvári Egyetemifokú Teológiai Intézet professzora és e sorok írója. Szerény véleményünk szerint könnyen egyoldalúvá teszi e szervezet munkáját az a tény, hogy a háromtagú elnökségben és a titkárságban egyetlen szocialista országban működő tagegyház képviselője sem jutott még szerephez.

Dr. Ferencz József

Gyallay Pap Domokos író búcsúztatása

Megrendülten, fájdalomtól lesújtottan búcsúzom a Magyar Pen Club vezetősége és tagsága nevében Gyallay Domokos író társunktól. Búcsúzom a szellemi tevékenység „szépmívesétől”, a nagyszerű embertől, a népnevelés fáradhatatlan apostolától, a barátától. Hosszú élet adatott Néki; matuzsálemi kor, mely tiszta szívét, művészelvét, nyelve kristálytisza magyarságát, szíve utolsó dobbanásáig táplálta. A küzdelemben, a munkában elfáradt test most pihenni tér s számunkra az emlékezés marad vigasztalásul.

1880 aug. 4-én született az Udvarhely megyei Benczéd községben. Alsó és középfokú iskolai elvégzése után a kolozsvári egyetemen szerzett tanári diplomát s mint kollégiumi nevelőtanár, fiatalok ezreit nevelte a nyelv grammatikai és gyakorlati alkalmazására. Mint a Magyar Nép főszerkesztője, a Magyar Nép Könyvtára szerkesztője, a Képes ABC szerzője és terjesztője, a székely föld fáradhatatlan apostola, előadói körútjai során széthintette öröklött hite és meggyőződése eszméit, táplálván ezekben és ezekben a hazaszeretetet szent tüzét, a messzelobogó Pásztortűz hasábjain csakúgy, mint élőbeszédben. Székelykeresztúr, Kolozsvár, Torda meghatározó állomások voltak életében, de amit a néptől kapott és a népnek adott, — művészi novellái örökítik meg számunkra. Kár, hogy kevesen tudják; Gyallay Domokos író, az *Ósi rögön, a Föld népe, a Vaskenyéren* c. művek szerzője páratlan művészi gonddal formálta

meg hőseit, az „egyszerű szegényembereket”, akiknek szolgálatát, tanítását, egész élete elkötelezett feladatának tekintette...

Kidőlt egy tölgy! Az erdei világ fáinak egyik legnemesebbje! Nem hallottátok zuhanását? Pedig elterülését visszhangzotta a Hargita, a zokogó szél továbbcsodorta hangját tengereken túlra is, ahol a messziszakadt ágak fájdalmasan belerezzentek ebbe a zuhanásba... Kidőlt egy tölgy, hogy lombkoronájával betakarja a földet, amelyből vétetett. Ágait — volt időszak! — amikor megtépázta a vihar, de csonkán, bénán is égfelé törő figyelmeztető ágaival a szeretetre, a jóságra, az emberségre figyelmeztetett... A Múzeumkert rügyeket pattantó fái is emlékeznek esti sétáira e tölgyek, emlékeznek és emlékeztetnek. Itt járt közöttünk csendesen és elment közülünk szerényen, halkán, csendben, ahogy élt. De emlékét, baráti tanítását, vigasztaló jó szavait, művésznyelve szívbizsergetően ízes zamatát, mi fiatalabb pályatársai, írók, tanárok örökre megőrizzük emlékeztünkben...

Gyallay Domokos bátyánk, barátunk, nyugodj békében...!

Kopré József

(író, gimn. tanár, a Magyar Pen Club titkára)

(Fenti beszéd elhangzott a sírnál, 1970 április 25-én, szombaton du. fél negy órakor)

Folyó évi szeptember 17-én gyásznappal köszöntöttünk Datk és az egész Erdővidék népére. Meghalt Szén Mihály ny. unitárius lelkész, 90 éves korában. Véget ért egy munkában, felelősségvállalásban és szeretetben meggazdagodott földi élet. Többé nem veszi vállaira a palástot e köztisztelőben és közszeretőben álló papja unitárius egyházunknak.

Istenben megboldogult testvérünk székely földműves családból származott. Közép és felsőfokú tanulmányait, — igen nehéz anyagi körülmények között — Székelykeresztúron és Kolozsvárott végezte Lelkészi szolgálatát Homoródszentpéteren kezdte, ahol 6 évet töltött. 1912-ben foglalja el a datki lelkészi állást, s itt, szülőfalujának szeretett népe között, 40 évig szolgálja nagy odaadással és lelkiismeretességgel azt a szent ügyet, amelyre papi felszentelésekor elkötelezte magát. Vezetése és irányítása mellett a datki unitárius templomba új orgonát állítanak, az első világháborúban elvitt harangokat újakkal pótolják, a temetőkeretet rendezik. Szívügyének tekinti az ifjúság nevelését, oktatását, mert eszménye a felvilágosult, okos, széleslátókörű emberség, s ennek érdekében minden eszközzel, rábeszélőkészségével, bölcs szavaival buzdít-

Szén Mihály lelkész (1880—1970)

ja hivatott, hogy gyermekeiket küldjék továbbtanulásra felsőbb iskolákba. Az eredmények, melyek e tekintetben széles körben ismeretesek, magukért beszélnek. Már pályája kezdetén felismerte a szövetkezésben rejlő erőt. Fogyasztási és Hitel-szövetkezetet szervezett, Gazdakört

alapított s azok részére otthont teremtett. A két világháború közötti időben még a börtön keserves kínjai is át kellett élnie a népért élő, dolgozó és annak sorsában osztozó lelképásztornak, de ez sem térítette el helyesnek felismert útjáról életének...

Budapesti gyülekeztünkben többször megfordult. Hirdette az evangéliumot a Nagy Ignác utcai templomunk szószékén már mint legátuspapnövendék, majd 1916/17-ben mint lelkész. Feledhetetlen sokunk számára az 1963-as budapesti látogatása, amikor is éppen ifjaink konfirmációjának ünnepségén vett részt, s az akkor 83 éves ősz lelképásztor áldásával indultak el konfirmált ifjaink életük útjaira.

Gyászolják gyermekei, — köztük Szén Erzsébet és dr. Szén Ernő budapesti híveink — és négy mérnök-unokája, valamint kiterjedt rokonsága, barátai, ismerősei és az Unitárius Anyaszentegyház.

Temetésén az egész Erdővidék részt vett, nemzetiségre való tekintet nélkül.

Nyugodjék csendesen! Az élet is, a halál is szeretetben nyeri el értelmét. Mi szeretettel gondolunk az életében fáradhatatlan s most Istenben megnyugodott szolgájára az Úrnak!

Taar Géza (1884 Aranyosrákos — 1969 Kolozsvár)

1969 november 15-én, Dávid Ferenc halálának emléknapiján, Kolozsváron örökre lehunyta szemét a magyar unitárius lelkészi kar egyik legkiválóbb egyénisége, Taar Géza.

Taar Gézát édesanyjának halotti torán — 6 hetes korában — keresztelték meg, édesapját 3 éves korában vesztette el s így árva gyermekként nőtt fel a rokon Komjátszegi Pál jegyző házában.

Nevelőanyját rajongásig szerette, mégis az anyatlanság-apátlanság nagy szomorúsága, keserősége és fájdalma ütött át nem egy keresztelői beszédén, eképpen: „Legyen hála Istennek, hogy az édesanyjának nem kellett saját élete árán életet adnia!” Ilyenkor el-elcsuklott lágy hangja és édesanyjára gondolt, kit még nem is ismerhetett.

Iskoláit Rákoson kezdte, majd a kolozsvári Unitárius Kollégiumban folytatta, — lelkészi oklevelet az Unitárius Teológiai Akadémián szerzett, jeles eredménnyel, ugyancsak Kolozsváron.

Ferencz József unitárius püspök külföldi ösztöndíjra jelölte a tehetséges lelkészjelöltet, ő azonban részben gyenge egészségi állapota, részben más okok miatt nem fogadhatta el a külföldi kiküldetést.

Lelkészi működését Kadácsban kezdte 1910-ben. Házasságra lépett 1911-ben Gyulai Gizella tanítónővel, kiben kifinomult lelkű, nagy kultúrájú, egyházat szerető élet- és munkatársat kapott a Gondviseléstől. Harmonikus, békés, mindenki számára példaul szolgáló családi életet éltek.

1914-ben a Krizák ősi földjére, *Nagyajtára* hívja az ottani gyülekezet egyhangú bizalma s tulajdonképpen itt kezdődik Taar Géza áldásos, szép papi élete.

Híveinek közösségéért, szeretett székely népéért és drága családjáért élt, — valóságos művészet volt az, ahogyan e két gyönyörűsége feladatát magában egyesítette. Igaz pap volt, mélyen hívő lélek, a szeretet melege töltötte el lelkét.

Papi működése alatt, szívós munkával s híveinek nagy anyagi támogatásával 3 nagy-tantermes felekezeti iskola épül Nagyajtán s kántori lakást vásárolnak. Ez az egy telken lévő szép épületcsoport az allamosítás után a mai 8 osztályos iskola céljait szolgálja.

A Dávid Ferenc Egylet, a Nőszövetség és az Ifjúsági Egylet keretében Nagyajtán olyan vallás-erkölcsi élet folyt Taar Géza és felesége vezetése mellett, mely széles körben hirdette az unitarizmus elkötelezettségét az emberért, az ember felemeléséért.

Egyetemes egyházunk papjainak sorában az egyik legkiválóbb, legkultúraltabb, legválasztékosabb beszédű, gyönyörű magyar nyelvezetű szónok volt. Főtanácsi prédikációi és felszólalásai mindig az igazi egyházszereket és bölcsességet tükrözték. Tagja volt az Egyházi Főtanácsnak majdnem élete végéig.

Házasságát három leánygyermekkel áldotta meg az Isten, a legkisebb már 14 éves korában meghalt, majdnem elviselhetetlen bánatot okozva a szerető szülőknek. Két papnét adott megmaradt gyermekeiben Taar Géza az egyháznak. Igazi öröme telt ebben a szülői szívnek. De újabb csapás következett. Öreg napjaik nagy bánata volt Kőváriné, brassói papné, legnagyobbik leányuk tragikus hirtelenséggel bekövetkezett elvesztése. E csapást már a szerető szívű édesanya, a jó feleség, alig három hónappal élte túl. Mi maradt a leányát, feleségét-élettársát veszítő, ősz hajú, palástos lelkész számára? Erős hite csupán s a megmaradt leánya, Rostás Dénesné kolozsvári papné, népes családjában való öröm, hol 14 éven át 7 unoka társasága s a gyermeki szeretet próbálta pótolni a nagy veszteségeket, de arcán végig ott ült a szerető társ utáni kesergés s elveszített gyermekei miatti örökös bánat.

Nyugalomba vonulása után, 1965-ben, egykori gyülekezte nagy ünneplésben részesítette Nagyajtán. Egy róla készített olajfestményt ünnepélyesen helyeztek el a lelkészi hivatalban dr. Ferenczy Géza néhai főgondnok, Nagyajta szülőtte, képe mellé. Ez alkalomból ünnepi istentisztelet volt, melyen Májay Andre brassói lelkész méltatta érdemeit, majd újból és egyben utoljára régi szöszékére lépett Taar Géza; lelkében nagy megindulással, a több évtizedes munkának megnyugtató érzésével, de vonzó és megragadó ékes-szóval adott hálát Istennek a szép napért, a visszatekintés alkalmáért s azért, hogy örállóul állította őt népe szolgálatára. E prédikáció volt hatyú-dala. S egykori híveinek megindító szeretete lett további életének boldog útítársa és soha el nem múló tartalma.

1969 november 15-én, hajnalban lépett át az örökévalóság birodalmába. A temetési szertartást a Kolozsvár-Irisztelepi unitárius templomban Szabó Dezső lelkész végezte, majd holttestét Rákosra szállították, a családi sírboltba, szerettei mellé. Itt egykori gyülekezetének, Nagyajtának lelkésze, Gál Jenő, és gondnoka, Dombi József búcsúztatták az életben fáradhatatlan, mindig munkálkodó s halálában is szeretett egykori nagyrabecsült lelkipásztorukat.

A gyászjelentőnek, — mely hírül adta Szabó Gáborné testvérünk f. évi október 9-én bekövetkezett halálát — jobb felső sarkában ezeket a vigasztaló igéket is olvashattuk: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam...” (Pál. Tim. II. 4.7.) Azonban nehéz vigasztalódni. Egy közlekedési balesetnek lett az áldozata néhai testvérünk s szűnt meg népünk és vallásközösségünk javára tovább dolgozni egy érzésekben és gondolatokban nagyon gazdag meleg emberi szív, ez a mindig nagy terveket melengető nemes emberi lélek.

Abban az ótordai Weress családi otthonban született, amelyet megtisztelt látogatásával Jókai Mór is első erdélyi útja alkalmával s ahol papírra vetette első feljegyzéseit halhatatlan remekművéhez, melyet aztán „Egy az Isten” címen ismert meg a világ, mint a magyar regényirodalomnak egyik örökbecsű értékét. Ugyanebben az ótordai Weress-

Szabó Gáborné Weress Jolán

1909—1970

házban várta meg az Unitárius Egyház tordai püspökválasztó zsinatának az eredményét dr. Boros György 1928-ban, akit azon a Zsinaton unitárius püspökké is választottak, s akinek addigi rendkívül termékeny munkássága, s neve és személyisége iránt táplált kül- és belföldi megbecsülése, nagy nyereség és tisztesség volt az Unitárius Egyház számára.

Szabó Gáborné, sz. Weress Jolán földi életének 61 esztendeje örökös munkálkodásban telt el. Az unitárius konferenciás táborok állandó előadója, a nő-kérdés korszerű propagátora annak közművelődési, valamint etikai és társadalmi vonatkozásával együtt. Finnországban és Svédországban tanulmányozza a nők helyzetét, itthon pedig könyveiben és tanulmányaiban felvilágosít, ne-

vel, oktat, buzdít, hogy a magyar anyák, a magyar lányok egyre jobban értsék: mivégre születtek, mi a feladatuk a magyar nép életében. A felszabadulás után előbb egy Nógrád megyei faluban végzi népnevelő munkáját, majd híre-neve túllépve a falu, a megye határát, Budapestre hívják s egy egész országnak lesz népnevelője s fáradhatatlanul járja a tanyákat, a falvakat, a városokat, tartja az előadások százait és ezreit.

Presbitere volt a pestlőrinci unitárius egyházközségnek, egyházi tanácsosa a Magyarországi Unitárius Egyháznak.

Férje, három leánya, három veje, kilenc unokája, testvére, rokonsága, sok ismerőse s az unitárius vallásközönség áll a gyászolók hosszú sorában. Sokan elkísérték utolsó útjára is. Temetése október 22-én volt a pestlőrinci temetőben Bencze Márton és Huszti János lelkészek szolgálatával. „Érezzük, hogy közöttünk van.”

HÍREK

Karácsony első és másodnapján, december 25-én és 26-án, templomainkban ünnepi istentiszteletet tartunk és úrvacsorát osztunk. Az egyházközségek előjárásával tisztelettel és szeretettel kérjük híveink szíves adományait az úrasztala megterítéséhez.

Egyházi levéltárügy

Az 1969 évi 27 sz. törvényerejű rendelet ... „az egyházi tulajdonban levő levéltári anyagot a magyar történet, de elsősorban a kultúrtörténet és helytörténet jelentős forrásanyagának tekinti...” Ennek megfelelően a Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Igazgatósága valamennyi fejezetet egyházi levéltárosa számára szakmai tanfolyamot rendezett, amelyen az Unitárius Egyház részéről Szász János vett részt.

A tanfolyam anyaga elméleti előadásokból, azoknak konzultációjából és levéltárlátogatásokból állt, amelyeknek során megtekintették az Országos Levéltár egyes osztályait, a Pest megyei Levéltárat, valamint az Esztergomi Érseki, a Református Ráday és a Baptista Egyházi Levéltárat. Az elméleti tanfolyam, amelyet ősszel egyhónapos Országos Levéltári gyakorlati munka követett, kiváló alkalom volt a legmodernebb levéltári alapelvek, és az Országos Levéltár, valamint az egyházi levéltárak rendszerének megismeréséhez és jó eligazítás a szervezés alatt álló egyházi levéltárunk kiépítéséhez.

A szakmai tanfolyamon felül rendkívüli értéke volt a tanfolyamnak, hogy a hat egyház részéről jelenlévő 34 egyházi levéltáros között meleg baráti kapcsolat alakult ki, amelynek termékenyítő hatása lesz a jövőben, a közös levéltárosi munka területén.

Dr. Oláh Ernő orvostesvérünktől, a brazíliai Sao Paulo városából érkezett egy terjedelmes beszámoló-levél. Ez a levél tulajdonképpen egy távolba szakadt atyánkfianak szívből és lélekből fakadó vallomása unitárius hitéről, amelyet hosszú évtizedek folyamán sem veszített el, egy idegen föld idegen világának küzdelmes életfeltételei közepette sem. Dr. Oláh Ernő testvérünk alföldi születésű, a Békés megyei Mezöberényben született, ahol annak idején szép unitárius gyülekezetünk volt és még külön iskolával is ékeskedtünk. Dr. Oláh Ernő testvérünk a kolozsvári Unitárius Kollégiumban nevelkedett, ott érettségizett és három évet a kolozsvári Egyetem orvosi fakultásán végzett. Szeretett volna unitárius lelkész lenni, de sajátos alakulása életkörülményeknek az orvosi pályára vezette. De így is megmaradt az unitárius hit apostolának, aki tekintettel arra, hogy az első világháború után fejezte be közvetlenül tanulmányait, mintegy hét évtized nyugszik vállain. Szívből köszöntjük a hű lelket és részletesen is válaszolunk fennkölt soraira.

Dr. Szent-Iványi Sándor tb. püspöki helynök, aki jelenleg az Amerikai Egyesült Államokban végez lelki szolgálatot és az Amerikai Magyar Szövetség alelnöke, levélben értesítette főpásztorunkat, hogy árvízkarosultjaink javára szeretetcsomagokat küld és pénzbeli adománnyal járul hozzá a kocsordi parókia épületé-

nek kijavításához. Örvendünk, hogy a segítőkészségnek ez a testvéri szelleme tengerentúli testvércinket is az együvé-tartozás szeretetével készíti a segítségnyújtásra. Isten áldja meg a nemes szívű adakozót.

A keresztúri-udvarhelyi egyházkör ez évi közi közgyűlését Oklándon tartották meg szeptember 6-án, vasárnap. Több mint negyven lelkész jelent meg a gondnokok, ennekvezérek s közi képviselők kíséretében Dr. Szász Dénes esperes és két felügyelögondnok vezetése mellett. A széles perspektívájú esperesi jelentés hű képet adott egy év munkájáról, felvázolva a jövő teendőit is. A közgyűlés ünnepi szónoka, Gellérd Imre, homoródszentmártoni lelkész, a tőle megszokott gondolatgazdagsággal, magávalragadó és meggyőző erővel, de főleg mély és erős hitével, járult hozzá a közgyűlés maradandó sikeréhez, miképpen az ünnepi istentisztelet utáni műsor is, melyből Végh Mihályné recsenyédi tiszteletesasszony szólóénekét, Bencz Dénes, Halmágyi Csaba s mások szavaltát, s a homoródszentmártoni kórus — vezette Gellérd Imre lelkész — szereplését külön is kiemeljük.

50 éves érettségi találkozót tartottak június 5-én a kolozsvári volt Unitárius Kollégium diákjai közül néhányan Budapesten. Megjelent Bodóczy Béla, Bodóczy Tamás és Kádár Ferenc unitárius, valamint két római kath. vallású növendék is. Így dr. Gergely Pál, az Akadémia tudományos kutatója, az egykori kolozsvári Kriza-önképzőkör elnöke és Kathona Gyula, a nyugat-berlini Operaház kiváló basszistája, ill. a Kollégium egykori kiváló tanárának, Kovács Kálmánnak budapesti lakó leánya. A budai vendéglőben az unitárius vendégek összetalálkoztak a kolozsvári volt plarista gimnázium 40 és 50 évvel ezelőtt érettségizett diákjaival s együtt is sok kedves emléket elevenítettek fel, a fehérasztal mellett, régi diákéveikből.

A Theológiai Szemle (Kiadja a Református Egyház) idei évfolyamának több számában unitárius vonatkozású cikkek is megjelentek. Ismertetést olvashatunk az 1569-ben tartott nagyváradi hitvitáról, mely az unitáriusok és reformátusok között zajlott János Zsigmond erdélyi fejedelem jelenlétében, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában 1968-ban megjelent Régi Magyar Költők Tára IV. kötetéről, mely az „Unitáriusok költészeté” alcímet viseli s a XVI.—XVII. századi unitárius költészetet ill. az unitárius egyházi énekek eredeti szövegét és dalmát publikálja, valamint dr. Bucsay Mihály ref. teol. professzor cikkét közli a Kolozsváron 1968-ban megjelent unitárius emlékkönyvről.

Dr. Kathona Géza református egyháztörténész értékes tanulmányt írt az Irodalomtörténeti Közlemények 1969. évi legutóbbi számában „Problémák Dávid Ferenc antitrinitárius tevékenységének kezdeti szakaszában” címen.

Dr. Erdő János kolozsvári teológiai professzornak az 1968. évi tordai jubiláris zsinaton tartott előadását, angol fordításban, közli az angol „Faith and Freedom” c. szemle, melynek szerkesztője a körünkben is járt Eric S. Price boltoni lelkész. A fordítás Dudley Richards oxfordi professzor munkája.

A csehszlovákiai unitáriusok ünnepélyes keretek között emlékeztek meg Prágában, június 14-én, mártírhalált halt alapító lelkészük, dr. N. F. Capek, születésének 100. évfordulójáról. A magyarországi unitáriusok képviselőjében jelen volt

és üdvözlő beszédet mondott dr. Ferencz József főgondnok, ki ez alkalommal látogatást tett dr. Miroslav Nováknál, a csehszlovák egyház pátriárkájánál is, aki főgondnokunknak Marburgban tanulóútjárát.

Az IARF legközelebbi világkongresszusát 1972-ben tartja a nyugat-németországi Heidelbergben. Témája a „Humanum”. Az unitárius és szabadelvű keresztény és nemkeresztény egyházak nagy előkészületeket tesznek a kongresszus sikere érdekében.

A skóciai unitáriusok ez évi közgyűlésüket május hónapban tartották Dollar-ban, melyen részt vett az angol unitáriusok új elnöke, Arnold Graves, és az ifjúsági osztály új vezetője, Chris Parker.

Lord Sorensen, angol unitárius lelkész, munkáspárti képviselő, ki nemrégiben kapott kinevezést a lordok házába, könyvet írt „I believe in Man” (Hiszek az emberben) címen, melyben vallásos humanizmusát juttatja kifejezésre meggyőző erővel.

Az angliai, kanadai, amerikai unitáriusok heti és havi lapjai, továbbá számos gyülekezet helyi lapja hirdetést közöl arról, hogy a Magyarországi Unitárius Egyház lapjára, az „Unitárius Élet”-re az ott élő unitáriusok előfizethetnek, illetve azt megrendelhetik.

A dániai unitáriusok lapja, a „Frisindet Kristendom” időnként megérkezik hozzánk, mint ahogy a mi lapunk is eljut testvérlapjaink szerkesztőségeibe, a világ minden táján. A testvéri érintkezésnek ez a láncszeme is örömmel tölt el mindannyiunkat, jelezvén az utat az együttműködésre.

Az IARF áprilisi kibővített VB ülésén, melyet a svájci Churban tartottak, a bostoni kongresszuson megalakított IV. Szakbizottság elnökéül dr. Donald Szánthó Harrington New York-i unitárius vezetőlelkészt választották meg. E bizottság, mely a béke és az igazságosság kérdéseivel és feladataival hivatott foglalkozni, tagjai között találjuk dr. Erdő János kolozsvári teol. professzort és dr. Ferencz József főgondnokunkat is.

Plymouth-ban, az amerikai Massachusetts államban szálltak partra 1620-ban, 350 évvel ezelőtt azok az angolok, akik az elnyomás és erőszak miatt új hazát kerestek Amerikában. Az ekkor alapított templomuk idők folyamán unitárius templom lett és ma is az. Erről emlékezett meg az angol unitáriusok „The Unitarian” c. folyóiratában Derek Smith angliai unitárius lelkész, aki az angliai Plymouth városka unitárius gyülekezetének a lelkésze.

A manchesteri Cross St. unitárius templom lelkésze, Kenneth Ridgway, aki 1968-ban feleségével együtt részt vett a kolozsvári és a budapesti jubiláris zsinaton, 1971. nyarán társasutazást tervez Magyarországra és Romániába, elsősorban unitárius résztvevőkkel.

Az amerikai unitárius-univerzalista egyház ez évi közgyűlését a csendes-óceáni Seattle városában tartotta. A múlt évben választott új elnök, Robert West, első ízben állt, ilyen minőségében a közgyűlés színe elé.

Dávid Ferenc-emléknapokat tartottak egyházközségeink november 15-én, egyházalapító mártír püspökünk halálának 391-ik évfordulóján. A budapesti egyházközség Hőgyes utcai gyülekezetét

termében Bencze Márton egyh. főjegyző áhítatot, R. Filep Imre h. püspök Dávid Ferenc szellemiségének mai hatásait méltató előadást, dr. Ferencz József főgondnok zárszót tartott, melyben Dávid Ferenc útmutatásából fakadó mai feladatainkra mutatott rá. A kocsordi gyülekezetünkben november 29-én tartották Dávid Ferenc-emlékünnepeket Szász János kocsordi beszolgáló lelkész szolgálatával.

A debreceni gyülekezetünk, Bajor János lelkész vezetésével renováltatta egyházi épületeit, főleg a tetőszerkezeteket és az utcai frontot, valamint a főbejáratot. Örvendünk e nagyon aktuális javítások elvégzésének.

A hódmezővásárhelyi egyházközségben gyűjtés folyik, hogy az egyházi épületeken elvégzendő tatarozáshoz anyagi alapot teremtsenek. Vállalkozásukhoz sikert kívánunk, s hisszük, hogy valamennyi hódmezővásárhelyi hívünk szívügyének tekintik a gyűjtés támogatását.

Az Evangélikus Teológiai Akadémia 20 éve működik Budapesten. Az ezzel kapcsolatos ünnepséget december 1-én tartották, melyen az Unitárius Egyház és a Budapesti Unitárius Teológiai Intézet képviselőiben jelen volt dr. Ferencz József főgondnok, teológiai prof. és Bencze Márton egyházi főjegyző, teológiai előadó. E jubiláris ülésen avatta díszdoktorrá az Evangélikus Teológiai Akadémia dr. Pálffy Miklós teol. professzort. Szeretettel gratulálunk.

Jakab Elek unitárius egyháztörténész születésének 150-ik évfordulójáról emlékezik meg a Románia Szociálista Köztársaság Hargita megyei néptanácsának napilapja, a „Hargita”, f. évi szeptember 5-iki számában. (Csíkszeredán adják ki). A neves és nagyon termékeny munkásságú Jakab Elek sok irányú tevékenységét fejtett ki, mint avatott tollú történész. Megírta többek között Udvarhely megye történetét, Kolozsvár történetét, Dávid Ferenc emléke című nagyjelentőségű művét, stb., s valamennyiről komoly méltatást olvashatunk a „Hargita” című politikai napilapban, ami azért jelentős számunkra, mert újlágg bizonyítékot nyújt arra nézve, hogy unitárius eszményeink és magyar népünk szolgálata fedik egymást.

Adományok az Unitárius Életre:

Dr. Ferencz József és Csizmadia Ferenc 50—50.— Ft., dr. Geley Józsefné és György Tibor 100—100.— Ft., Zsakó Andor 300.— Ft. édesapja, néhai dr. Zsakó Andor emlékére, halálának 28-ik évfordulója alkalmából, Dimény Lajos, Los Angeles, 300.— Ft. Hálás köszönet a külön adományokért.

Japánban tartotta körzeti ülését az IARF Világszövetségünk, augusztus hónapban, melyen az ázsiai résztvevőkön

kívül angol és amerikai turisták is részt vettek. Az amerikai unitárius-univerzalista taggyülekezet dr. Malcolm R. Sutherland professzor, a chicagói unitárius teológiai fakultás dékánja képviselte.

H. Limer Short professzort választotta az Intéző Bizottság az oxfordi Manchester College igazgatójául, további öt esztendőre. A jeles egyháztörténész professzor tesvérünket szeretettel köszöntjük.

Dr. Reissch Alfred, amint arról dr. Szent-Iványi Sándor tb. püspöki helynök, jelenleg lancasteri (USA) unitárius lelkész hírt adott, — angol nyelvű tanulmányt írt Bölöni Farkas Sándorról, aki az erdélyi unitáriusok közül első ízben látogatta meg az amerikai unitáriusokat a múlt század harmincas éveinek elején. Bölöni Farkas Sándornak erről szóló „Utazás Északamerikában” című könyvét (megjelent 1834-ben) Széchenyi István gróf is nagyjelentőségűnek nevezte. Azóta több kiadást ért meg e mű, mindannyiszor bizonyítást adván írójának haladó szelleméről és a társadalmi kérdések iránti fogékonyságáról. Magyarul nemrég dr. Mikó Imre Kolozsváron írt regényes életrajzot róla, melyet a bukaresti könyvkiadó jelentetett meg.

Jeltje Vorster Zuiderveld holland lelkész, ki a második világháború előtti időkben több ízben is meglátogatta a romániai és magyarországi unitárius gyülekezetek némelyikét, súlyos betegség után nemrég elhunyt. Férjének, ki egy holland szabadelvű prot. gyülekezet lelkésze, valamint gyermekeinek őszinte részvételüket tolmácsoljuk.

Szabó Dezső volt komjászti lelkész a kolozsvári lelkészi állásra nevezte ki dr. Kiss Elek püspök. Belktatása augusztus 2-án volt. Szívből gratulálunk.

Major Sándor a kolozsvári volt Unitárius Kollégium egykori tanára, 61 éves korában elhunyt. Temetése augusztus 15-én volt Kolozsváron. Szeretettel gondolunk reá.

Özv. Vaska Dezsőné tragikus körülmények között 84 éves korában meghalt. Augusztus 25-én került sor a temetésére a kolozsvári Házsongárdi temetőben. Dr. Kovács Lajosné nagytiszteletű asszony édesanyját gyászolja az elhunytban. Mély gyászában őszinte szívből osztozunk.

Halottaink

Özv. Kelemen Istvánné, sz. Paál Irén f. évi október 17-én, 80 éves korában Budapesten elhunyt. Hamvait Kolozsvárra szállították s a Házsongárdi temetőben férje sírjában helyezték el. Férje, Kelemen István, 1909-től 1957-ig felsőrákosi lelkész volt s több cikluson át a küküllői-felsőfehéri unitárius egyházkör esperese. Három fia, — István, Tibor és Attila — valamint menyei és unokái gyászolják. Adjon a jó Isten csendes nyugodalmat nekik, kik hosszú évtizedeken keresztül szolgálták unitárius anyaszentegyházukat.

Kiss Sándorné, sz. Papp Erzsébet f. évi szeptember 1-én Kolozsváron meghalt. Kiss Sándor ny. lelkész feleségét gyászolja elhunyt testvérünkben. Kolozson, Székelyudvarhelyen és Homoródjánosfalván állott hűséggel és a munkatárs sok jó képességével, — különösen zenei műveltsége volt kiemelkedő — férje oldalán Kiss Sándorné tiszteletes asszony. Mély és tartós lelki barátság fűzte Ürmösi Károlyné, sz. Kántor Gizella kolozsvári költő papnéhoz, kiről 1943. június 27-én az Unitárius Egyház Nőegylete oklándi ülésén emlékezéséről mondott. Kiss Sándor ny. lelkész testvérünk gyászában résztvevő lélekkel osztozunk.

Szabó Dénes, megh. márc. 30-án, 56 éves korában, Varga Dénes, ápr. 15-én, 58 éves, Nagy Ottó, ápr. 16-án, 67 éves, Láver János, ápr. 24-én, 70 éves, Géczi Józsefné, máj. 6-án, 75 éves, Korpos Károly, jún. 1-én, 82 éves, Kinczli Józsefné, máj. 26-án, 79 éves, Patakfalvy Sándor presbiter, máj. 23-án, 73 éves, György Mária, jún. 11-én, 67 éves, Tóth Józsefné, sz.: Szathmáry Julianna, jún. 16-án, 91 éves, özv. Kocsis Józsefné, júl. 6-án, 74 éves, Borbély Gyula, júl. 8-án, 65 éves, Vadas Lászlóné, júl. 2-án, 76 éves, dr. Frank Kiss Ilona, júl. 9-én, 36 éves; Medveczky Lajosné, júl. 11-én, 85 éves, Kovács Károlyné, sz.: Sailer Margit, júl. 25-én, 72 éves, Mátéffy Ferenc, júl. 15-én, 65 éves, Papp László, júl. 31-én, 77 éves, Gádó Sámuelné, Polgárdi, aug. 8-án, 72 éves, Barra Sándorné, aug. 31-én, 78 éves, Pivovarnicek Pálné, sz.: András Ráchel Ilona, szept. 7-én, 67 éves, Vályi Jánosné, aug. 26-án, 73 éves, László Györgyné, aug. 30-án, 70 éves, Barabás István, szept. 8-án, 56 éves, Székely Béla színész, szept. 20-án, 79 éves, Liszony Béláné, sz.: Hadnagy Sarolta, szept. 25-én, 73 éves, Duka Jánosné, szept. 23-án, 83 éves, özv. Daniel Lajosné, sz.: Gyöngyössi Berta, okt. 9-én, 90 éves, Székely Lászlóné, okt. 13-án, 84 éves, Kaczir Sándorné, sz. Egyed Julianna, okt. 26-án, 77 éves, Józán Miklós vegyész mérnök, okt. 23-án, 72 éves, dr. Elek Andor, okt. 27-én, 55 éves, ifj. Gotthárd Zsigmond, okt. 29-én, 23 éves, dr. Gálfalvi Géza, nov. 10-én, 68 éves, Rázmány András (Rákoshegy), nov. 16-án, 48 éves, Varga Lajos, a kocsordi egyházközség egykori kántora, majd gondnok, 84 éves korában meghalt. Aldás emlékükre.

Istentől áldott kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog új évet kívánunk kedves olvasóinknak!

ISTENTISZTELETEK

Karácsony első napján: december 25-én, pénteken:
Nagy Ignác utca: de. 11; Hőgyes utca: de. 10; Pesterzsébet: de. 9; Pestlőrinc: de. 11; Vecsés: du. 3.30.

Karácsony második napján, szombaton:
Nagy Ignác utca: de. 11; Hőgyes utca: de. 10; Pestlőrinc: de. 11; Rákospalota: de. 11; Mátyásföld: du. 4 óra.

Karácsony harmadik napján, vasárnap:
Nagy Ignác utca: de. 11; Hőgyes utca: de. 10;

Őszitendő estéjén, 6 órakor:
Nagy Ignác utcai, Hőgyes Endre utcai és pestlőrinci templomainkban este 6 órakor.

Újév napján:
Nagy Ignác u.: de. 11; Hőgyes E. u.: de. 10; Pestlőrinc: de. 11 órakor.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház
Főszerkesztő és felelős kiadó:
R. Filep Imre

Felelős szerkesztő: Bencze Márton
Évi előfizetési díj: 24,— forint
Budapest IX., Hőgyes Endre utca 3. szám
Táv.: 137—186. Csekksz.: 50.561—VIII.

INDEX: 25.842.

70.3463/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre igazgató